

Νεκρός ατομικισμός

Από τη Λίνα Παπαδοπούλου, επίκουρη καθηγήτρια Συνταγματικού Δικαίου στο Τμήμα Νομικής του ΑΠΘ

Σύμφωνα με προσχέδιο νόμου περί δωρεάς και μεταμόσχευσης οργάνων που δόθηκε προχθές στη δημοσιότητα και σε αντίθεση με την ισχύουσα σήμερα ρύθμιση, που προϋποθέτει γραπτή δήλωση της σχετικής βούλησης του δωρητή, δότες οργάνων μετά θάνατον θα τεκμαίρεται πως είναι όλοι, εκτός όσων έχουν ρητά δηλώσει το αντίθετο στον Εθνικό Οργανισμό Μεταμοσχεύσεων (ΕΟΜ). Πρόκειται για την άλλη όψη της απαγόρευσης δωρεάς οργάνων εν ζωή, με την εξαίρεση εκείνης προς συγγενικά ή πολύ αγαπημένα πρόσωπα. Στόχος των δύο ρυθμίσεων είναι προφανώς η αύξηση των διαθέσιμων μοσχευμάτων αφενός, δεδομένης της μειωμένης στην Ελλάδα εθελοντικής προσφοράς τους, και για λόγους αδράνειας και αδιαφορίας, αλλά και η καταπολέμηση της εμπορίας οργάνων λόγω ακριβώς της ελλιπούς διαθεσιμότητάς τους.

Το ερώτημα που εγείρεται είναι κατά πόσο το μοντέλο αυτό της εικαζόμενης συναίνεσης ανταποκρίνεται μεν στην αυξημένη ζήτηση μοσχευμάτων, παραβιάζει όμως το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια του νεκρού. Το επιχείρημα εντάσσεται στο πνεύμα ενός διαδικαστικού φιλελευθερισμού και ενός απόλυτου ατομικισμού, στη βάση των οποίων βρίσκεται η πεποίθηση πως το άτομο έχει το απόλυτο δικαίωμα να διαφεντεύει το σώμα του όχι μόνο εν ζωή -αυτό δεν αμφισβητείται- αλλά και μετά θάνατον.

Το επιχείρημα είναι αβάσιμο για πολλούς λόγους: καταρχάς, ο αυτοκαθορισμός δεν ανατρέπεται, εφόσον υπάρχει η δυνατότητα αυτοεξαίρεσης. Το αντεπιχείρημα ότι η τελευταία θα επισύρει το κοινωνικό στίγμα προϋποθέτει αφενός τη δημοσιοποίηση, που δεν είναι αυτονόητη, αφετέρου την αναγνώριση της κοινωνικής αξίας της δωρεάς, και άρα την παιδαγωγική λειτουργία του νόμου που κάθε άλλο παρά ως αρνητική μπορεί να κριθεί.

Φιλελεύθερες αντιστάσεις ενεργοποιεί και η σκέψη ότι με τον τρόπο αυτό το σώμα μας καθίσταται μετά θάνατον περιουσία του κράτους ή πάντως της «κοινότητας» και των μελών της. Εδώ κρύβεται μία ακόμη αντίθεση μεταξύ διαδικαστικού και ουσιαστικού φιλελευθερισμού: ο πρώτος επιμένει στην ελευθερία του ατόμου να διαθέτει ό,τι του ανήκει, να δωρίζει ή και να πουλά -και εν ζωή;- ή όχι τα όργανά του· ο δεύτερος επιμένει στην ισότητα μέσα στην ελευθερία. Η τελευταία διασφαλίζεται όταν πρωταρχικές ανάγκες (όπως η υγεία και η σωματική ακεραιότητα) διασφαλίζονται πέραν της αγοράς, όταν κανείς βρίσκει χωρίς να αγοράσει και δεν του επιτρέπεται να πουλήσει ζωτικά όργανα.

Το τελευταίο επιχείρημα κατά της νέας ρύθμισης αφορά την ανθρώπινη αξία και αξιοπρέπεια. Τέτοιες «απολαμβάνει» βεβαίως και ο νεκρός, όχι όμως στην έκταση και με το περιεχόμενο που οι αρχές αυτές αναπτύσσουν στην περίπτωση του ζώντος ανθρώπου. Η αφαίρεση των οργάνων, έτσι, μετά θάνατον δεν συνιστά μια τόσο βαριά βλάβη, ώστε να μπορεί να καταφαθεί προσβολή της αξιοπρέπειας του νεκρού. Εξάλλου, η τελευταία συνιστά μια κοινωνική κατασκευή και αν ?όπως ισχυρίζονται οι πολέμιοι της ρύθμισης? η δωρεά αποκτήσει κοινωνική αξία, τότε τυχόν εμφανή σημάδια της σε ένα νεκρό σώμα θα προσδίδουν αξία και αξιοπρέπεια και δεν θα αφαιρούν.

Συνεπώς, η στάθμιση μεταξύ της παρέμβασης στην ιδιωτική αυτονομία διά της «εικαζόμενης συναίνεσης» και της διασφάλισης της ζωής και της υγείας δεν μπορεί να ευνοεί έναν στείρο ατομικισμό που επιμένει και μετά θάνατον.

Το άρθρο δημοσιεύθηκε την 1^η Απριλίου του 2011 στην εφημερίδα «Εθνος».